

S:t Jacobs kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

S:t Jacobs kyrka

Stockholms domkyrkoförsamling, Domkyrkokontraktet, Stockholms stift

kv Lantmätaren 2, Västra Trädgårdsgatan 2, Norrmalm, Stockholms kommun och län, Uppland

Grundläggningen till S:t Jacobs kyrka påbörjades år 1580 men kyrkan invigdes först 1643. De första ritningarna stod Willem Boy för men murmästaren Hans Ferster var den som avslutade arbetena på 1630–40-talen. Willem Boy (sannolikt född 1520, död 1592) var av nederländsk börd, känd bl a för att ha utfört gravvården för Gustav Vasa i Uppsala domkyrka. Från 1575 kom han att som byggmästare på Stockholms slott leda omdaning av den gamla medeltidsborgen till en renässansborg. Boy var även involverad i uppförandet av S:ta Clara kyrka och Riddarholmskyrkan i Stockholm. Hans Ferster (död 1653), sannolikt av tysk börd, var också ledande murmästare vid Stockholms slott och stod för ritningarna till flera andra profana byggnader i Stockholm. Exempel på hans kyrkobyggande är hans egen församlingskyrka Tyska kyrkan, också i Stockholm, Tyresö och Österåkers kyrkor samt Kristine kyrka i Falun.

Restaureringen av S:t Jacobs kyrka ledd av arkitekten Ove Leijonhufvud (1883–1962) på 1930-talet präglar dagens kyrkorum. Leijonhufvud var slottsarkitekt för Rosersbergs och Ulriksdals slott men höll även i restaureringen av flera mindre kyrkor, i Stockholms stift bl a Häringe kapell och Muskö kyrka.

S:t Jacobs kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Redan 1311 omnämns i ett gåvobrev för första gången S:t Jacobs kapell eller kyrka. Kulten av den äldre aposteln Jacob, S Jacob di Compostela som gett kyrkan dess namn, var mycket utbredd under 1300-talet. S:t Jacob var de resandes skyddshelgon med pilgrimens olika attribut, bl a musslan, som återfinns som dekorativ form på flera ställen i dagens kyrka.

Sannolikt revs det lilla träkapellet omkring 1430 och ersattes av en treskeppig kyrka av tegel, som dock inte hann bli mer än knappt hundra år gammal. Efter Västerås riksdag 1527 revs även denna kyrka i enlighet med Gustav Vasas beslut. 1575 års kyrkoförordning föreskrev att varje ”malm” i Stockholm skulle ha en egen kyrka så att ”menigheten skulle slippa trängas.” Under det sena 1500-talet bildades därför Norrmalms församling, i vilken både den sedan år 1590 invigda S:ta Clara kyrka och sedan Jacobs kyrka kom att ingå. Vid denna tid hade bebyggelsen på Norrmalm brett ut sig alltmer.

Grundläggningsarbetena för dagens Jacobs kyrka påbörjades på Johan III:s initiativ 1580, då enligt en korsformig plan. 1588 ändrades emellertid byggnadsplanerna och efter Willem Boys ritningar uppfördes en kvadratisk **salkyrka** med endast fyra pelare, ett stort utbyggt **kor** i öster och **vapenhus** i väster. 1593 avstannade arbetena. Då var murarna av tegel uppmurade, valvet var slaget över kvadraten mellan tornkonnerna och tornet var påbörjat.

Omkring år 1600 fortsatte bygget efter en på nytt förändrad plan. Nu förlängdes kyrkorummet med två **travéer** västerut varvid **långhusets** kolonner fördubblades. Då påbörjades också de två västtornen. Efter ytterligare några uppehåll i byggnadsarbetena byggdes kyrkan färdig 1633–43 under ledning av murmästaren Hans Ferster och kunde invigas den 26 november 1643. I samband därmed kom också Jacobs församling till.

1723 slog blixten ned i tornet som brandhärjades svårt. Ett nytt centraltorn uppfördes enligt G J Adelcrantz' (1668–1739) ritningar. **Lanter-ninens** eleganta utformning stod dock C F Hårleman (1700–53) för. Tornet stod klart 1739. Kyrkans exteriör var rödfärgad fram till på 1770-talet, då den gråmålad under ledning av arkitekten Erik Palmstedt. 1814–16 avlägsnades vid en omfattande renovering 1600-talsinredningen och ersattes av en ny i tidens smak under ledning av arkitekten C F Sundvall. Allmänheten lär ha varit mycket missnöjd med de genomförda förändringarna. Möjligen som ett resultat därav skedde ytterligare förändringar redan på 1820-talet. Bland annat tillkom en altarpupsats ritad av arkitekten C G Blom-Carlsson med en stor altartavla av Fredrik Westin liksom en ny predikstol i **empirestil**.

1892–94 förändrades kyrkorummet på nytt. Arkitekt var då Carl Möller. En ny bänkinredning med gavlar av barockkaraktär sattes in medan väggar, valv och valvbågar dekorerades av konstnären Agi Lindegren. Altarpupsatsen från början av seklet ersattes med en lägre varigenom ljuset kunde strömma in i **koret** genom det östra **korfönstret**. Samtidigt förminskades emellertid de fem fönstren i **koret** något och försågs med glasmålningar.

Under 1930-talet, 1936–37, genomfördes

den senaste stora förändringen av kyrkorummet under ledning av slottsarkitekten Ove Leijonhufvud, varvid det mesta av tidigare genomförda renoveringar utplånades. Med denna restaurering var arkitektens uttryckliga strävan ”att i möjligaste mån återföra något av den värdighet och stämning, som säkerligen präglat detta 1600-talets och 1700-talets kyrkorum” (Leijonhufvud, 1937). **Koret** fick en ny altarpupsats i **barocka** former. Det östra **korfönstret** murades igen (dock bara från insidan, fönstret sitter kvar i murverket och kan ses utifrån) eftersom det doldes helt av det nya arrangemanget. **Korets** övriga fyra fönster fernissades mörka för att återskapa äldre tiders dunkel. Den gamla **altaringen** ersattes med en ny.

Den stora westinska altartavlan från 1828 förpassades till västväggen i det södra sidoskeppet. Väggarnas och valvens dekormåleri målades över med vit kalkfärg. Bänkgavlarna fick en utformning som bättre skulle påminna om den gamla slutna bänkinredningen och ett dopkapell inrättades i den sydöstra **travén** med bl a en draperimålning, utförd i 1600-talsmanér. Orgelläktaren byggdes om och förstörades medan de nedre läktarna i norr och söder revs och de nya vindfången tillkom. Nya ljuskronor ritades också av Leijonhufvud. Många föremål från 1600-talet återbördades till kyrkorummet som t ex dopfunten, **begravningsvapen**, ljusarmar m m.

Under större delen av 1800-talet har fasaderna varit avfärgade i vitt och under 1900-talet i gult. Vid fasadrenoveringen 1968–69 återgick man till en röd, sannolikt ursprunglig, kulör efter att ha hittat spår av röda färgrester målade direkt på tornets tegelmur. Nu putsades emellertid fasaderna och avfärgades i rött. Vid 2004 års fasadrenovering höll man fast vid en röd fasadkulör.

Sedan 1989 ingår Jacobs kyrka liksom S:ta Clara kyrka i Stockholms domkyrkoförsamling.

BESKRIVNING

Omgivningen

Jacobs kyrka är idag belägen i Stockholms centralaste delar, på Norrmalm och omgiven av citys många kontors-, affärs- och nöjespalats. Närmaste grannar är i öster Kungsträdgården, i söder Kungliga Operan och i norr Lantmäteristyrelsens gamla byggnad från 1640-talet. Byggnaden från mitten av 1970-talet mittemot kyrkans västportal, i vilken bl a Hamburger Börs är inrymd, avviker påtagligt från resten av bebyggelsen kring kyrkan genom sin fasad av brun eloxerad aluminiumplåt. Påpekas bör att när Jacobs kyrka invigdes 1643 låg den granne med Stockholms förnämsta palats, riksmarsken Jakob de la Gardies Makalös och på Operatomten låg de kungliga stallbyggnaderna, som också hade en mycket påkostad utformning. Kungsträdgården var vid denna tid verkligen en kunglig trädgård, inte den folkliga park den är idag. Det närbelägna Gustaf Adolfs Torg, som förr gick under namnet Norrmalmstorg, har alltsedan 1600-talets mitt varit en viktig plats i staden.

Kyrkomiljön

Framför kyrkans sydfasad ligger Jakobs Torg, en förplats till kyrkan. Marken är här belagd med storgatsten. Då den södra portalen ursprungligen var kyrkans huvudentré fungerade och fungerar än idag denna yta som ett verkligt kyrktorg. Dagens huvudentré ligger i väster från Västra Trädgårdsgatan. Norr om kyrkan ligger kyrkogården med ett mot gatan avgränsande högt järnstaket på en granitsockel. Mellan två

rusticerade sandstenspelare hänger en järngrind. Mot öster och Kungsträdgården finns ett lägre järnstaket. Av ursprungligen betydligt fler gravmonument återstår idag endast ett mindre antal, de flesta liggande gravhällar. Framför nordportalen finns ett något nedsänkt halvcirkelformat stenlagt parti. Gräsmattor, några rabatter, stora syrenbuskar, tre nyplanterade popplar på rad samt en stor pil bildar tillsammans kyrkogårdens grönskande inslag.

I norr avgränsas kyrkogården av ett församlingshus, uppfört 1984–85. Byggnaden kan stilmässigt karakteriseras som en pastisch, uppförd i 2½ våningar med ett svartmålat brutet plåttak. Putsen är gulrosa med takfotslist och hörnpartier i vitt. Endast den sk körsalen med kontor nyttjas idag av församlingen, resten är uthyrd till Operans personal- och ekonomiavdelning m m. På samma plats låg dessförinnan ett gravkapell från 1920-talet, vilket i sin tur ersatte ett äldre begravningskapell, bårhus m m.

Kyrkobyggnaden

S:t Jacobs kyrka är en treskeppig **hallkyrka** med ett smalare tresidigt avslutat **kor** utbyggt i öster. Kyrkan är försedd med ett fyrkantigt centraltorn med **lanternin** och två små trapporn som flankerar den västra entrén, numera kyrkans huvudentré. Porten i söder med den rikast skulpterade portalen var den ursprungliga huvudentré och är än idag flitigt utnyttjad. Även i norr finns en entré. Kyrkans stomme är av tegel.

Exteriör

Ovan sockeln av roslagssandsten med inslag av kalksten och konststen reser sig kyrkans tegelmurar som är putsade och avfärgade i en röd ku-

Den rikt skulpterade sydportalen.

lör med takfotslist, **hörnkedjor** m m i vitt. Det något högre mittskeppet kröns av ett firsidigt torn med kopparklädda ljudluckor. Över denna reser sig en på fyra sidor välvd huv i koppar med urtavlor i samtliga väderstreck och skulptural och delvis förgyllt utsmyckning i form av urnor, facklor m m. Huvu kröns i sin tur av en kopparklädd **lanternin** med oval plan och ett svart smidesräcke. Tornet avslutas uppåt med ett förgyllt klot med kors. Huvudentrén i väster flankeras av två smala åttkantiga torn, krönta av klot och stjärnor. Här och var i fasaden finns ankarlutar av olika typer. Sidoskeppens och **korets** fasader är försedda med kraftiga **strävpelare**. På nordfasaden är flera minnestavlor uppsatta, bl a för diktaren Johan Henrik Kellgren och den franske målaren Guillaume Taraval. I nordost, i anslutning till **koret**, är en envåning **sakristia** utbyggd. Såväl de något lägre sidoskeppens som

mittskeppets takfall är klädda med koppar. Över **koret** och i väster är taken **valmade**.

Fönstren är höga och spetsbågiga. I **koret** och på sidoskeppens östra gavlar är de försedda med **masverk** av kalksten. De tre entréerna har alla skulpterade sandstensportaler från byggnadstiden. Den södra är den rikast dekorerade av dem med kolonner och en överbyggnad med figurframställningar, bl a av Sankt Jacob med sina attribut. Sydportalen, som var färdig 1644, tillskrivs bild- och stenhuggaren Marcus Hebel (död 1664). Samtliga portar är mörkt laserade, den södra med riklig skuren dekor i form av festonger, facklor m m.

Interiör

Innanför den stora porten i väster, idag kyrkans huvudentré, finns ett par laserade svängdörrar som leder in till **vapenhuset**. Detta fick sin nuvarande utformning vid 1930-talets ombyggnad; boardklädda marmorerade väggar och dekormålade tak med listverk samt kalkstensgolvet. Ett par marmorerade svängdörrar för besökaren vidare in i kyrkorummets. Väggar och valv, kryss-, nät- och stjärnvalv med varierande utformning, är vitkalkade men delvis kraftigt nedsmutsade. I mittskeppets mittvalv finns monterat årtalet 1642 i förgyllt silver, det år då valvslagningen avslutades.

Mittskeppets valv bärs bland annat upp av tio kolonner, två rader med fem i varje rad. De är mycket höga och kraftiga, uppbyggda av runda trummor av öländsk sandsten. De fyra som bär upp centraltornet är något kraftigare än de övriga. I det grå kalkstensgolvet finns en del äldre gravhällar inlagda. Kyrkbänkarna är öppna med gavlar med en något **renässansinspirerad** dekor, tunt bemålad i brunt med grö-

Kyrkorummet mot koret i öster.

na inslag. I bänkkvarteren är golven belagda med grå linoleum. **Långhusets** fönster är spetsbågiga av smidesjärn, blyspröjsade med antikglas.

Predikstolen, som är placerad på den östligaste kolonnen på norra sidan, är ett arbete i **empirestil** från 1828 av J A Gillberg. Den är rikt skulpterad och förgylld med en rund korg och kupolformat ljudtak. I den östligaste **travén** i det södra sidoskeppet finns, något förhöjt, ett dopkapell med inredning från 1930-talet. Ett litet altare står placerat under fönstret med en draperimålning som bakgrund, i fönstret en glasmålning av Gunnar Torhamn föreställande Jesu dop. Här står dopfunten, vars fot i form av

Dopfunten.

en bemålad och i ek skulpterad ängel härrör från kyrkans tillkomsttid.

Intill kapellet står kororgeln i obehandlad ek från den danska firman Marcussen & Søn, tillverkad 1960 och försedd med 17 stämmor. Orgelverket i huvudorgeln uppe på läktaren i väster är tillverkat av samma firma 1978 och har 83 stämmor. Dess fasad är från 1746–48, ritad av Carl Hårleman och rikt skulpterad med förgyllda **rokokoornament**. Orgelläktaren bärs upp av fyra runda marmorade kolonner med förgyllda baser och **kapitäl**. Även barriären är marmoreringsmålade med förgyllt listverk. Läktarens undersida är utformad som ett **kassettak** med dekormåleri. Här förekommer bl a pilgrims-

Kyrkorummet mot väster och orgelläktaren.

Koret med 1930-talets altaruppsats.

musslan som motiv, S:t Jacobs attribut. Muselmotivet återkommer i de många armaturer som tillkom vid 1930-talets ombyggnad, både i dem på läktarens undersida samt i kyrkorummets takkronor och vägglampetter.

Koret ligger tre steg högre än kyrkorummet i övrigt. Även här är väggar och valv vitkalkade och golvet utgörs av äldre gravhällar, delvis täckta av en stor kormatta i grått och blått. I den nybarocka altaruppsatsen av trä, ritad av arkitekten Ove Leijonhufvud och skulpterad av John Lundqvist (1882–1972) på 1930-talet, är två 1600-talsmålningar av okända konstnärer infällda. Dessa kan eventuellt härröra från 1600-talets altaruppsats. Altarringen, också den från 1930-talet, har balusterdockor och förgylld dekor.

Korets fyra fönster är försedda med glas målningar från 1893 med motiv hämtade från Nya och Gamla testamentet, utförda av Zettlers glas-målerifirma i München. På väggarna sitter ljusarmar av mässing från 1600-talets mitt. I en nisch i södra väggen finns en minnesvård över amiralen och landshövdingen Teodor Ankarcrona, sannolikt efter Carl Hårlemans ritningar. En dörr leder in till sakristian från korets norra sida.

Ett stort antal begravningsvapen från 1600-talets andra hälft och början av 1700-talet pryder sidoskeppens väggar. Innanför den norra respektive södra entrén finns dekorativt utformade vindfång ovanför vilka sidoskeppsvindarnas läktarbröstningar med skuren barockdekor syns. Den stora oljemålning som under åren 1828-1892 fungerade som kyrkans altartavla hänger idag på södra sidoskeppets västvägg. Den målades av Fredrik Westin och föreställer Kristi förklaring. I anslutning till denna har några bänkar tagits bort och ersatts av skåp för textilförvaring samt en ”kaffehörna”. I motsvarande del i norra sidoskeppet finns, också på

En av **korsets** glasmålningar, motiv Jesu uppståndelse.

bekostnad av flera bänkrader, ett förråd som byggts upp till fönsterhöjd.

Sakristian i nordost består av två rum, båda med parkettgolv och vitkalkade väggar. Det östra rummet har ett litet altare, marmorerad bröstpanel och ett platt tak med bemålad stucklist. Det västra är välvt och har ådringsmålad bröstpanel och dekorativt utformade dörrömfattningar.

Övriga inventarier

En av kyrkans **korkåpor** och ett **antependium** i brokad med silverspetsar är från 1657. De, och

Gravmonument över Teodor Ankarcrona i nisch i **korsets** södra vägg.

ytterligare några värdefulla föremål, är utställda i en speciell monter som står mot nordväggen, intill **sakristian**. Det finns även textilier, bl a **mässhakar** och **antependier**, från 1700-, 1800- och 1900-tal. Många av de yngre textilierna är tillverkade hos Libraria. Kyrkan äger också silver i form av bl a dopfat, dopkanna, vinkanna, nattvardskalk och ljusstakar från 1600-tal och tidigt 1700-tal av högsta konstnärliga och hantverksmässiga kvalitet. Vindfängen i söder och norr flankeras av ljusbärande änglar av förgylld mässing. En av dessa är original från 1600-talet medan de övriga är kopior från 1930-talets ombyggnad. Tre av kyrkans fyra kyrkklockor är omgjutna av malmen från de klockor som förstördes vid branden 1723. Gjutarna hette Näsman och Klos. Den fjärde och minsta klockan är från 1779.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

S:t Jacobs kyrka är en av de äldsta bevarade byggnaderna på Stockholms malmar och utgör en viktig del av Stockholms stadsbild. Med sin stora rödfärgade byggnadsvolym och sitt rikt dekorerade torn reser sig kyrkan över Kungs-

trädgårdens grönska och är ett landmärke i denna del av staden. Byggnadens exteriör ger med sin tegelröda putskulör, sina **strävpelare** och rikt skulpterade portaler ett mycket ålderdomligt intryck. Framförallt den södra portalen från 1644 visar upp ett stenarbete av yppersta klass. Jakobs Torg, som fungerar som ett kyrktorg i ordets rätta bemärkelse, är trots att den inte ingår i kyrkotomten en mycket viktig del av kyrkomiljön. Kyrkogården med sina äldre gravvårdar utgör en liten grön oas mitt i storstadens bullriga miljö.

Interiören domineras av de bastanta sandstenskolonner, som skiljer mittskeppet från sidoskeppen. Tillsammans med de höga valven ger de rummet en enorm resning och bidrar till en mäktig och genuint ålderdomlig rumsupplevelse. Kyrkorummet har undergått många förändringar under århundradens lopp, vilka inte är läsbara idag då de i princip uttraderades vid 1930-talets omdaning. Några viktiga äldre tydliga årsringar finns dock kvar som t ex orgelfasaden från 1740-talet, predikstolen från 1820-talet och 1890-talets **korfönster**. Idag är det 1930-talets ombyggnad som präglar rummet då ambitionen var att återskapa ett kyrkorum med en stämning av sent 1600- eller tidigt 1700-tal. Den nygjorda altaruppsatsen, tillkomsten av dopkapellet, omdaning av bänkinredningen

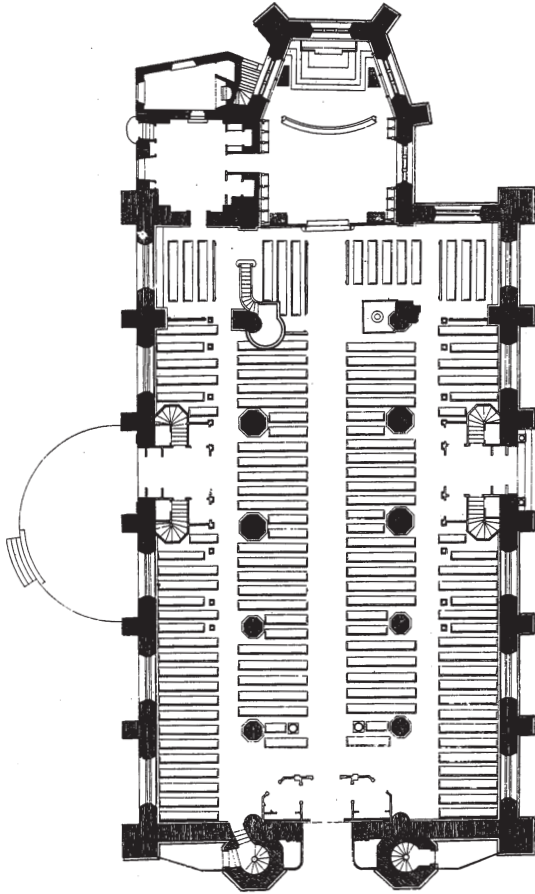
och de nya armaturerna m m är alla viktiga delar i denna omgestaltning. Det gäller även de många inventarier från 1600-talet såsom dopfunt, **begravningsvapen**, gravhällar, ljusarmar etc som återbördades till kyrkorummet i och med 1930-talets renovering. Många av dessa 1600-talsföremål har ett stort konstnärligt och hantverksmässigt värde.

Under 1900-talets sista decennier har en del mindre ändringar gjorts för att lösa kyrkans förvaringsproblem. Flera ytor i kyrkorummet, som t ex vid västentrén och bakom predikstolen, har tagits i anspråk för kaffebord, uppställning av diverse föremål o dyl på ett sätt som kan upplevas som främmande i ett så traditionellt kyrkorum som Jacobs kyrkas.

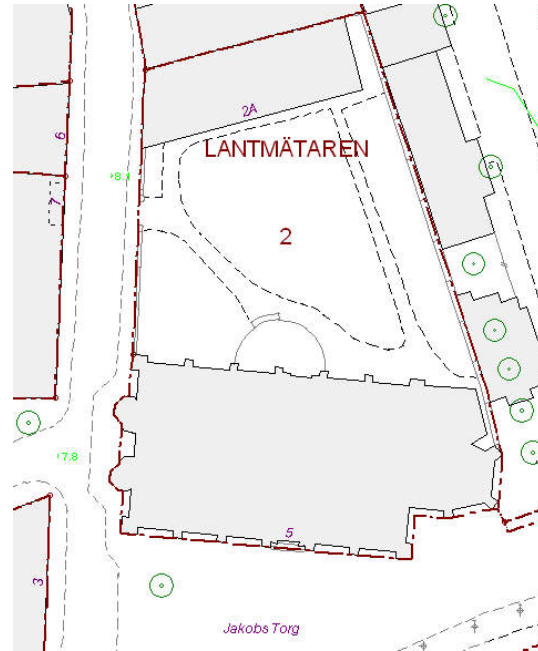
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkobyggnadens framträdande roll i Stockholms stadsbild
- Jakobs Torgs funktion som kyrktorg
- sandstensportalerna från 1640-talet med sin rika skulpturala dekor
- interiörens ålderdomliga karaktär och den enkelhet och renhet som präglar rummet
- kyrkans äldre inventarier av högsta konstnärliga och hantverksmässiga klass såsom dopfunt, begravningsvapen, silver, textilier m m.

ORIENTERINGSPLANER

Planritning 1925–26 av N Ahrbom och D Hell-dén, ur Lundmark, E och Quensel, A, S Jakobs kyrka i Stockholm, Sveriges Kyrkor Band IV:1, 2, vol 26, 32, Stockholm 1928.

Utsnitt ur Stockholms stadsbyggnadskontors baskarta 2007.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1580	Grundläggning av kyrkan påbörjas enligt en korsformig plan.	Lundmark och Quensel 1928
1588–93	Planerna förändras och bygget påbörjas av en kvadratisk salkyrka med fyra pelare på vilka ett torn skulle vila, stort kor i öster och vapenhus i väster.	dito
1600	Ändrade planer på nytt varvid kyrkorummet förlängs med två travéer , de två västtornen påbörjas.	dito
1633	Efter ytterligare några uppehåll fortsätter bygget på nytt.	dito
1643	Kyrkan invigs.	dito
1670-talet	Två nya läktare byggs, var och en med en egen förstuga i form av två halvrunda utbyggnader på vardera sida om sydportalen.	
1698–1700	Sakristian utökas med två rum, varav det östligaste rivs på mitten av 1800-talet.	dito
1723	Tornet skadas vid en eldsvåda.	dito
1739	Nytt torn uppförs enl G J Adelcrantz' ritningar, lanternin av C F Hårleman.	dito
1745–46	Orgelfasad av C F Hårleman med orgelverk omfattande 30 stämmor byggt av Olof Hedlund.	dito
1770-talet	Den tidigare direkt på teglet rödmålade kyrkan avfärgas i grått, arkitekt Erik Palmstedt. Samtidigt uppförs salubodar längs sydfasaden.	dito
1814–16	Renovering av interiören då det bl a läggs ett trägolv över det gamla gravstengolvet och kyrkorummet får en rad nya inslag: altaruppsats, korskrank , predikstol, bänkar, läktare och belysning. Utbyggnaderna i form av förstugor till läktarna på sydsidan rivs. Arkitekt C F Sundvall.	dito
1825–30	Ny altaruppsats av C G Blom-Carlsson med altartavla av Fredrik Westin, predikstol av J A Gillberg.	dito
1860-talet	Familjen Horns gravkor i den östligaste travén i det södra sidoskeppet läggs till kyrkorummet som också förses med gasbelysning i form av 1450 gaslågor.	dito

År	Händelse	Källa
1892–94	Dekormålning på väggar och valv av Agi Lindegren, ny altarpupsats och bänkinredning. Arkitekt Carl Möller.	Lundmark och Quensel 1928
1914	Orgelverk med 63 stämmor, byggt av Setterquist & Son, Örebro.	dito
1922–23	Gravkapell uppförs i norra delen av kyrkogården. Arkitekt Ernst Stenhammar.	dito
1926	Den östra sakristian tillkommer.	dito
1936–37	Genomgripande renovering av interiören: dekmåleriet på väggar och i valv kalkas över i vitt, bänkgavlarna förändras, ny altarpupsats och altarring, det östra korfönstret muras igen från insidan och övriga korfönster fernissas mörka, dopkapell i sydöstra travéen inreds med draperimålning, de nedre läktarna i norr och söder rivs, nya vindfång, orgelläktaren förstoras och byggs om, trägolv byts ut till stengolv, nya ljuskronor samt skrudrum i f d pann- och kolrum. Arkitekt Ove Leijonhufvud.	ATA
1968–69	Fasadrenovering varvid kyrkan avfärgas i rött, fönsterreparationer.	dito
1978	Nytt orgelverk med bevarad orgelfasad från 1740-talet.	dito
1984–85	Församlingshus uppförs på platsen för gravkapellet från 1920-talet. Arkitekt Sven-Olof Larsson.	dito
1990-talet	Konservering av stenportalerna.	dito
1998	Textilförvaring i södra sidoskeppet p g a fukt i källarens skrudrum.	SSM
2004–05	Fasadrenovering. De fyra korfönstren rengörs från 1930-talets fernissa.	dito

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister

SSM Stockholms stadsmuseums arkiv

Lundmark, E och Quensel, A, *S Jakobs kyrka i Stockholm*, Sveriges Kyrkor Band IV:1, 2, vol 26, 32, Stockholm 1928

Flodin, B, *Murmästaren Hans Ferster. Verksamheten i Sverige 1634-1653*, Lidingö 1974

Holmström, I och Jonsson, G, *Sankt Jacobs kyrkas restaurering 1968-69*, Stockholm 1969

Leijonhufvud, O, *Restaurering av S:t Jakobs kyrka 1936-37*, Stockholm 1937

Nilsson, C, *Kyrkguiden. Vägledning till kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001

Rengmyr Lövgren, B, *De målade fönstrens budskap ur Fönster 2002. Samtal med många röster*, Stockholm 2002.